

(Fortsættelse 24):

DEN FATALE 9. APRIL 1940

Tidligt om morgenen denne tirsdag, vågnede jeg ved at høre den brummende lyd fra mange flyvemaskiner, som fløj lavt hen over byen, og da jeg omkring kl. 7,30 kom ned på gaden for at gå til skolen, konstaterede jeg, at der lå nogle lysegrønne sedler spredt omkring overalt på fortovene og gaden. Jeg samlede en af disse sedler op og så, at der var en trykt tekst på begge sider og at overskriften lød sådan: OPROP! Til Danmarks Soldater og Danmarks Folk! Men eftersom jeg skulle skynde mig i skole, nøjedes jeg med at stikke sedlen i min skoletaske, så jeg kunne læse den senere, når der blev tid til det.

Henne på skolen var de grønne sedler dagens samtaleemne, og her var der nogle, som kunne fortælle, hvad der egentlig var på færde. De havde nemlig hørt i morgenradioavisen, at tyske tropper tidligt samme morgen havde besat Danmark, angiveligt for at beskytte landet, og de ville blive her i landet indtil videre. Nogle af os drenge forventede, at vores klasselærer ville komme med en udtalelse eller forklaring på de indtrufne begivenheder, men Hr. Holbro nævnte end ikke med et ord, hvad der var på færde. Han virkede i lighed med de andre lærere nærmest chokeret og forstenet over det, der var sket denne morgen, og forholdt sig derfor tavs om emnet.

Undervisningen gik derfor også denne specielle dag, som om intet usædvanligt var hændt, men lærerne holdt fællesmøde i det store frikvarter, og har vel drøftet, hvordan man skulle forholde sig til den nye situation. Selv så jeg med spænding frem til kl.14, hvor skoletimerne var slut, så jeg kunne komme hjem og høre, om radioen eventuelt havde ekstraudsendelser i dagens anledning. Det havde den, selvom de ordinære udsendelser fortsatte som om intet usædvanligt var hændt. Men radioavisens speaker kunne i løbet af dagen gentagne gange oplæse en proklamation, der var udarbejdet af regeringen og underskrevet af kongen og statsministeren, og hvis tekst lød som følger:

Til det danske Folk! Tyske Tropper har i Nat overskredet den danske Grænse og har gjort Landgang forskellige Steder. Den danske Regering har under Protest be-sluttet at ordne Landets Forhold under Hensyn til den Besættelse, som har fundet Sted, og i henhold dertil kundgøres følgende:

De tyske Tropper, der nu befinder sig her i Landet, træder i Forbindelse med den danske Værnemagt, og det er Befolkningens Pligt at afholde sig fra enhver Modstand overfor disse Tropper.

Den danske Regering vil forsøge at sikre det danske Folk og vort Land imod de

af Krigsforhold følgende Ulykker og opfordrer derfor Befolkningen til rolig og behersket Holdning overfor de Forhold, som nu er opstaaet. Ro og Orden maa præge Landet, og loyal Optræden maa udvises overfor alle, som har en Myndighed at udøve.

København. den 9. April 1940.

Christian R. / Th. Stauning.

Til denne proklamation havde kongen åbenbart personligt ønsket at tilføje følgende:

Under disse for vort Fædreland saa alvorlige Forhold opfordrer jeg alle i By og paa Land til at vise en fuldt ud korrekt og værdig Optræden, da enhver uoverlagt Handling eller Ytring kan have de alvorligste Følger.

Gud bevare Dem alle. Gud bevare Danmark.

Christian R.

Amalienborg, den 9. April 1940.

Da jeg endelig fik tid til at læse det såkaldte "Oprop!", konstaterede jeg, at det var dårligt oversat fra formentlig tysk til blandet norsk og dansk, hvilket antagelig hang sammen med, at teksten også skulle bruges i Norge, som tyskerne samtidig havde besat, men dog ikke uden at møde en vis energisk modstand. I "Oprop!" lagde tyskerne hele skylden for besættelsen over på Englands og Frankrigs ledende politikere, herunder især Winston Churchill (1874-1965), som kaldtes for "Krigsdriver". Han ville bl.a. gøre Skandinavien til krigsskueplads, og for "at foregribe det engelske Angrep", havde de rare tyskere desværre set sig nødsaget til at landsæt-te deres tropper i Danmark og Norge, for at beskytte disse to landes uafhængighed og interesser. "Oprop!" sluttede med følgende linier: "Folket opfordres til at fortsætte det daglige Arbejde og til at sørge for Rolighed og Orden! / For Landets Sikkerhed mot engelske Overgreb sørger fra nu af den tyske Hær og Flaate.

Den Tyske Kommandør
Kaupisch"

Den underskrivende Kaupisch er identisk med general Leonard von Kaupisch (1878-1945), som ledede overfaldet på Danmark den 9. april 1940. Berlingske Aftenavis følte sig allerede samme dag foranlediget til at anslå en forsonlig tone over for tyskerne, og bragte bl.a. en kortfattet biografi under overskriften "General Kaupisch":

"General Kaupisch, der havde underskrevet de tyske Proklamationer, der i Morges blev nedkastet over Byen, er en Mand paa 62 Aar. Oprindelig var han Løjtnant i et Artilleriregiment, men traadte i 1913 med Kaptajnsrang ind i den store Generalstab. Her gjorde han Tjeneste under det meste af Verdenskrigen og forfremmedes til Major.

Efter Krigen blev han knyttet til det bayerske Artilleri og forfremmedes efterhaanden til Generalmajor og Artillerifører. I 1932 fik han første Gang sin Afsked med Generalløjtnantsrang, men i 1935 blev han kaldt ind paa ny og udnævnt til Kommandant i Luftkreds II Berlin. Kort efter udnævntes han til Flyvergeneral, i Februar 1938 traadte han anden Gang udenfor Tjenesten - for saa paany at indtræde i aktiv Tjeneste ved Storkrigens Udbrud i September."

"Oprop!" er et skoleeksempel på nazisternes udbredte brug af eufemismer, dvs. af formildende eller forskønnende omskrivninger af noget, man ikke ønsker at nævne ved dets rette navn eller betegnelse. Hitler var personlig en mester heri, og Goebbels og de andre nazikoryfæer stod ikke tilbage for ham. Men det skulle siden hen blive meget værre og mere alvorligt, som tilfældet var med f.eks. den systematiske og grufulde udryddelse ved gasning og ligbrænding af jøderne, som af nazisterne selv blev kaldt for "den endelige løsning af det jødiske spørgsmål".

Det var naturligt, at langt de fleste danskere - og herunder ikke mindst københavnere - i begyndelsen var noget trykkede af den nye og for landet som helhed temmelig alvorlige situation. Men efterhånden som man havde vænnet sig til, at "de grønne", som de snart blev kaldt på grund af deres grønne uniformer, uundgåeligt var til stede her i landet som det "herrefolk", Hitler betragtede og kaldte sine landsmænd for, vendte forholdene og tankerne tilbage til hverdagslivets små og store pligter, gøremål, glæder og sorger. Meget få danskere havde dengang nogen viden om eller overblik over, hvad der i virkeligheden var sket den skæbnesvangre 9. april 1940.

Men siden hen har historikerne kunnet fortælle os, at den tyske gesandt, Cecil von Renthe-Fink (1885-1964) den 9. april 1940 kl. 4,30 om morgenen havde meddelt den danske udenrigsminister Peter Munch (1870-1948), at tyske militære tropper siden omkring kl. 4 morgen var gået over grænsen ved Kruså, og samtidig hermed var tyske tropper blevet landsat i Middelfart, Assens, Nyborg og Korsør, samt i Gedser. Desuden var luftlandetropper nedkastet ved Aalborg og på Masnedø. Fra disse landgangssteder var de tyske tropper nu i gang med at besætte de vigtigste militære punkter og installationer i landet. Renthe-Fink overbragte samtidig det ultimatum, at enten undlod Danmark at sætte sig til modværge eller også ville landet blive sønderbombet. Desuden var det en betingelse, at den danske regering skulle garantere et loyalt samarbejde

med "beskyttelsesmagten", læs: besættelsesmagten, medens krigen varede. Til gengæld ville Tyskland love ikke at antaste Danmarks politiske uafhængighed og territoriale integritet.

I København foregik besættelsen på den måde, at tyske transportskibe i nattens løb havde lagt til kaj ved Langelinie, og tidligt om morgenen tømtes de for deres last af soldater og materiel. Fra Langelinie begav tyskerne sig i retning af Kastellet, hvor det var meningen at mange af soldaterne skulle indkvarteres. En del tyske soldater nærmede sig Amalienborg, hvor kongen netop holdt møde med medlemmer af regeringen og den kommanderende general. Slottet var bevogtet af gardere og danske politifolk, og disse kom i ildkamp med de tyske soldater.

Kongen blev holdt løbende underrettet om tingenes tilstand, men da han på et tidspunkt erfarede, at ildkampen havde kostet en dansk politimand livet, beordrede han livgarden og politiet til at afholde sig fra at skyde, medmindre tyskerne skød først. Det gjorde de ikke, ligesom de trak sig tilbage, idet de i mellemtiden åbenbart havde indset det u hensigtsmæssige i, at forsøge at erobre Amalienborg, og dermed automatisk lægge sig ud med den danske og mere specielt den københavnske befolkning.

Derimod trængte tyskerne med magt ind i Kastellet, som de beslaglagde. Det samme skete med Statsradiofonien, som på den tid havde til huse i Stærekassen ved Det kgl. Teater, og med Kastrup Lufthavn og den militære Værløse Flyveplads, hvor flyvemaskinerne blev ødelagt. De øvrige militære anlæg, forter, kaserner, Holmen og Orlogsværftet blev ligeledes beslaglagt. Den tyske hærkommando beslaglagde og installerede sig på Hotel d'Angleterre på Kongens Nytorv, marinekommandoen på Hotel Phønix over for Københavns Hovedbanegård, Waffen-SS i Persil-Kompagniets ejendom i Jernbanegade, og en del af Dagmarhus blev beslaglagt og brugt som hovedsæde for den tyske administration i Danmark.

Allerede samme dag, den 9. april, indførtes der tvungen mørklægning over hele landet i tiden kl. 19 til kl. 5 morgen, idet der henvises til Indenrigsministeriets Bekendtgørelse af 31. august 1939. Mørklægningen tjente to hovedformål, nemlig for det første at gøre det vanskeligere for fjendtlige fly at bombe deres eventuelle mål ved nattetid, og for det andet at gøre det lettere for antiluftskytssets lyskastere at identificere og indkredse disse fly mod den mørke nattehimmel.

Kong Christian, der normalt havde foretaget sine morgenridture gennem byen hver dag, når han opholdt sig på Amalienborg, indstillede disse i dagene 9.-11. april, men genoptog dem den 12. april, og her blev han hilst hjertelig

velkommen af befolkningen, som snart kom til at opfatte den i forvejen populære konge som et nationalt samlingspunkt. Man opfattede simpelthen hans daglige rideture gennem byen som et udtryk for mod og en stiltiende protest mod tyskernes beslaglæggelse af landet.

De borgerlige politikere, særlig de konservative, lagde i første række ansvaret for, at Danmark ikke havde været i stand til at forsvare sig mod det tyske overgreb, på udenrigsminister Munch, som tilhørte Det Radikale Venstre. Han blev fremstillet som en verdensfjern idealist, der ikke fattede den situation, der var opstået som følge af diktatorernes brutale magtpolitik og oprustning, og som troede på, at problemerne kunne løses gennem Folkeforbundet. Denne opfattelse af Munch deles ikke af historikere, som mener, at Munchs vurdering af de udenrigspolitiske forhold var præget af nøgternhed og ganske blottet for illusioner. Han ønskede blot ikke, at Danmark skulle gennemføre en styrkelse af det militære beredskab, idet han mente, at hvis landet blev udsat for et angreb af en stormagt, læs: Tyskland, ville en nok så hårdnakket og heroisk modstand ikke nytte det mindste, men blot føre til svære materielle ødelæggelser og tab af menneskeliv.

Tyskernes overfald på Danmark kom dog ikke fuldstændig bag på udenrigsministeren og den danske regering, for allerede den 4. april 1940 havde den danske gesandt i Berlin, Herluf Zahle (1873-1941), meddelt og advaret det danske udenrigsministerium om, at tyskerne ville angribe inden for de nærmeste dage. Denne viden havde Zahle fra nogle højtstående tyske officerer, som ønskede at modarbejde Hitler og svække tilliden til hans krigsførelse. Imidlertid svækkede Zahle sin alarmerende meddelelse med en senere indberetning, hvori han fremsatte den teori, at der kunne være tale om, at oplysningerne om et forestående angreb på Danmark blot var et rygte, der var blevet "plantet" af den tyske regering, som muligvis ønskede at fremkalde reaktioner, som man kunne have interesse i. Udenrigsministeren og regeringen valgte da også indtil videre at lade som ingenting.

Den danske regerings officielle holdning var derfor den, at forholde sig neutralt, selvom nogle danske tropper var blevet indkaldt til forstærkning af de styrker, der lå inde. Men da disse både mandskabsmæssigt og hvad materiel angår, var for svage til at stille noget afgørende op over for den vældige tyske krigsmaskine, blev de ekstrainkaldte atter hjemsendt. Ved grænseovergangen i Sønderjylland kom det imidlertid til skudveksling mellem de indtrængende tyske tropper og en dansk hærenhed, der dog hurtigt måtte opgive den håbløse modstand.

Eftersom Danmark havde erklæret sig neutralt ved krigens udbrud den 3. september 1939, kunne landet derfor ikke vente at få effektiv hjælp fra

vestmagterne. Englænderne havde dog på et tidspunkt haft planer om en storstilet landgang på Jyllands vestkyst, hvilket fik tyskerne til at anlægge en række befæstede betonbunkers op langs hele kysten. Der blev dog aldrig noget ud af denne landgang, men i maj-juni 1940 forsøgte fransk-britiske tropper under store tab at gå i land ved havnebyen Dunkerque i Nordfrankrig, men aktionen slog totalt fejl og til sidst måtte man i al hast evakuere 340 000 soldater tilbage til England. De Allieredes bedre tilrettelagte og mere vellykkede landgang fandt først sted den 6.juni 1944 og da i Normandiet, hvor engelske og amerikanske tropper, dog under store tab af menneskeliv, bemægtigede sig først kystområdet og senere herfra trængte ind og efter svære kampe befriede Frankrig og efterhånden det øvrige Vesteuropa.

Den første officielle virkning af den tyske besættelse af Danmark, var overholdelsen af tyskernes krav om Danmarks udmeldelse af Folkeforbundet, og senere, i 1941, da Hitler havde ladet sine tropper invadere Sovjetrusland, fulgte kravet om tilslutning til Antikominternpagten, som var vendt mod Rusland og dets allierede, og som en direkte følge heraf at udstede forbud mod det danske kommunistparti og at arrestere og internere de danske kommunister.

BESÆTTELSENS HVERDAG

En ny og ildevarslende lyd blev snart en del af hverdagen under Danmarks besættelse, nemlig luftværnssirenerne, der fra 17. april afprøvedes hver morgen kl.9. Desuden blev det påbudt at indrette beskyttelsesrum i beboelsesejendommenes kældre, lige som der blev bygget en række underjordiske betonbunkers rundt om i byens parker og andre offentlige steder. Disse bunkers blev dengang betegnet som tilflugtsrum. En del af disse offentlige bunkers lå dog så højt i terrænet, at den øverste, halvrunde del af disse var synlig, og ikke mindst på grund af den mindre, firkantede opbygning ovenpå, som havde aflange, smalle åbninger på hver side, der skulle tjene til at ventilere luften indeni bunkerne. Den øverste del af disse blev dækket med jord og sået til med græs og anden beplantning, som samtidig skulle tjene som en slags camouflage. Men bunkernes firkantede og tårnagtige overbygning lå dog fortsat frit til skue. Det viste sig, at de private så vel som de offentlige beskyttelsesrum skulle komme i anvendelse adskillige gange i løbet af besættelsestiden.

I den følgende tid under besættelsen beslaglagde tyskerne en række andre ejendomme, bl.a. en del af Dagmarhus, Vægtergården, Shellhuset, Vesterport, Skt. Annæ Palæ og Paladsteatrets ejendom. Sidstnævnte sted blev indrettet til forlystelsessted under navnet Deutsches Eck, og Dagmar Bio blev gjort til

værnemagtsbiograf, hvortil der kun var adgang for medlemmer af den tyske værnemagt.

Men til trods for den tyske besættelse, fortsatte biograferne indtil videre med at vise engelske og amerikanske film. Midt i maj 1940 foregik der en filmbegivenhed, som jeg desværre gik glip af, formentlig fordi min familie og mig havde nok at se til efter flytningen og for mit vedkommende skole-skiftet. Men på det tidspunkt havde Max og David Fleischers Gulliver's Travels (1939; "Gullivers Rejse") Danmarkspremiere i Metropol, og den spillede i biografen til og med den 9. juli. Børnebilletterne kostede 70 øre og en voksenbillet 125 øre. I biografannoncen betegnedes filmen som "Den strålende eventyr-tegnefilm GULLIVERS REJSE", og det var vel næppe for meget sagt, selvom den ikke i nogen henseende kunne måle sig med Walt Disneys "Snehvide". "Gullivers Rejse" var faktisk verdens anden langtegnefilm (Animated feature), i hvert fald hvad visning i biograferne angår, efter "Snehvide", som var den første professionelle lange tegnefilm overhovedet. Men Disney-studierne var allerede på det tidspunkt i gang med at færdiggøre to nye langtegnefilm, nemlig Pinocchio, som havde urpremiere den 7. februar 1940, og Fantasia, der havde urpremiere den 13. november s.å.

Efter at Disney i 1937 havde haft kæmpesucces - både kritiker- og publikumsmæssigt og økonomisk - med "Snehvide og de syv dværge", ville brødrene Max og David Fleischer også forsøge at konkurrere med Disney på langtegnefilmens område, sådan som de op gennem 1930'erne havde gjort det med de korte tegnefilm. Selvom "Gullivers Rejse" blev en pæn publikumssucces, kunne den dog slet ikke hamle op med "Snehvide", som i så godt som enhver henseende, fortællemæssigt, animationsmæssigt og teknisk, rangerede på et højere professionelt niveau.

Imidlertid fik jeg for mit eget vedkommende først "Gullivers Rejse" at se efter besættelsen, vistnok i eftersommeren 1945, så derfor vil jeg vente med at beskrive mit indtryk af filmen, til selvbiografien er nået frem til den nævnte periode.

Forresten erindrer jeg tydeligt, at Ugebladet Hjemmet engang i 1940 bragte en to-siders illustreret artikel med foromtale af Disneys "Fantasia". Der var bl.a. et billede af Mickey Mouse i rollen som "Troldmandens Lærling", og det fascinerede mig meget, idet jeg vidste, at Mickey ikke tidligere havde optrådt i en lang tegnefilm, men kun i de korte tegnefilm. I øvrigt bragte ugeblade og aviser kun ved sjældne lejligheder omtale og billeder fra tegnefilm, hvilket formentlig først og fremmest skyldtes, at tegnefilm - i lighed med tegneserier - dengang udelukkende blev betragtet som noget for børn og barnlige sjæle.

DAGLIGLIV I JÆGERSBORGGADE

I den første tid, vi boede i Jægersborggade, havde jeg ingen legekammerater, idet der ikke var nogen børn på min egen alder i mine umiddelbare omgivelser. I vores opgang boede der ganske vist to familier med børn, men disse var alt for små, til at kunne blive legekammerater for mig, dog ikke for Benny og Bent. Ved siden af os på førstesalen, boede en familie Nielsen, og de havde to drenge, som vel på det tidspunkt har været omkring 7 og 5 år. Det var et par værre krudtkarle, som ofte bragte sig i vanskeligheder, fordi de ikke respekterede almindelig lov og orden, og som lidt større blev de, så vidt jeg ved, kriminelle. Det havde de vistnok ikke fra fremmede, for faderen var en stor, sværlemmet og grov mand, som ikke lod sig sige noget på, og som vistnok følte sig i opposition til sine omgivelser og specielt til myndighederne, herunder ikke mindst politiet. Moderen var også en velvoksen dame, som ofte brugte mund og skældte ud på sine to drenge, og på os andre, som hun verbalt gav udtryk for, at hun ikke regnede for det skidt, hun trådte på.

De to drenge, hvoraf den ældste hed Ib og den yngste Leif, smadrede tit ruder nede i gården, og så skældte far dem ud og sagde, at deres forældre ville komme til at betale regningen for nye ruder. Det grinede drengene bare af og løb op og fortalte til moderen, at viceværten havde skældt dem ud. Deres far var i reglen ikke hjemme om dagen, men hvad slags arbejde, han eventuelt havde, husker jeg ikke længere. Næste dag ringede nabokonen på hos os, og da mor, som var alene hjemme med mine to brødre, troede at det måske drejede sig om en beboer, der ville afhente nøglerne til vaskerummet, lukkede hun intetanende op. I samme øjeblik døren var åbnet, kæftede nabokonen op og skældte ud, så det kunne høres i hele opgangen. Hun ville ikke finde sig i, råbte hun, at den dumme stodder til vicevært skældte hendes to søde og uskyldige englebasser ud, og hvis han gjorde det oftere, skulle hendes mand nok sørge for, at det ikke kom til at gentage sig.

Mor, som normalt ikke var meget snakkende, kunne slet ikke komme til orde, og hun havde mest lyst til at smække døren i, men i medfør af sin position som viceværtekone, beherskede hun sig og ventede, til den vrede og ophidsede nabokone havde fået sagt, hvad hun ville. Men denne fortsatte uanfægtet et stykke tid endnu og endte med at gå ind ad sin egen dør og smække den bag sig. Sådanne situationer var ikke lige, hvad mor brød sig om, og selvom hun godt kunne blive gal, især over uretfærdig behandling, så tav hun og rugede i dagevis over nabokonens vrede og hendes plebejiske tirader. Det var et held for mor, at hun følte sig åndeligt hævet over den helt igennem hysteriske og proletariske nabokvinde, men det pinte hende, at hun følte sig magtesløs i sådanne situationer.

Herover ses til venstre Jægersborggade 25, hvor mine forældre og vi tre drenge boede på første sal til venstre for trappeopgangen, som ses i den lodrette vinduesrække lige ovenover bilen i forgrunden. Til højre for os boede familien Nielsen, og nedenunder dem på mezzaninen boede det barnløse ægtepar Mikkelsen. Overfor dem på mezzaninen til venstre boede Frk. Blomster (vinduet under vores lejlighed), og nedenunder hende i den høje kælderlejlighed flyttede familien Holm senere ind. Til højre for hovedopgangen var der dengang en viktualiebutik. Til højre for den lå og ligger stadig døren ind til den gennemgang, der var og stadig er midt mellem de to hoveddrapper nr. 25 og 27. Sidstnævnte opgang ses til højre lige ovenover bagenden på den parkerede sorte bil. Til højre for nævnte opgang lå og ligger stadig en butik, som dengang var et mejeriudsalg eller såkaldt ismejeri, hvis indehaver hed Frk. Tommerup. Ejendommen nr. 25-27 slutter ved den lodrette adskillelse, som tydeligt ses efter nævnte butik.

Som det forresten ses er gadebelægningen brosten, og denne består stadig i nutiden. Den såkaldte brobelægning, dvs. brosten, som de såkaldte brolæggere, dvs. håndværkere med speciale i dette fag, som møjsommeligt har lagt hver eneste sten lige ved siden af hinanden i hele gadens bredde og længde. – Foto: © 2008 Harry Rasmussen.

På fotoet herunder ses et udsnit af Jægersborggades brobelægning, som i øvrigt fik en særlig betydning under besættelsen, idet gadens oppositionelle ungdom under folkestrejken 1944 brød brostene op og brugte disse til en barrikade tværs over gaden oppe ved gadens udmunding i Jagvej. Det skete for at forhindre tysk og dansk politi samt brandvæsen i at komme ind i gaden ad den vej. Midt i gaden havde 'oprørerne' nemlig slæbt al muligt skrammel ud og stablet det op og antændt det. Læs mere herom under den senere omtale af folkestrejken 1944. – Foto: - © 2008 Harry Rasmussen.

Den anden familie med børn hed Felsted, og den boede oppe på fjerde sal i vores opgang. Der var tre børn, Hans på 5 år, Else på 3 år og Jørn på bare 1 år. Disse tre børn blev med tiden legekammerater for Benny og Bent. Børnenes far var vistnok typograf, mens moderen i nogle år var hjemmegående, men havde et morgenjob som rengøringskone. Faderen var kommunist af politisk overbevisning, og vistnok også medlem af DKP, og formentlig af samme grund deltog han i modstandskampen mod besættelsesmagten. Det kom til at koste ham dyrt personligt. Han overlevede dog besættelsen, men hans nervesystem var blevet ødelagt og han blev med tiden stærkt forfalden til misbrug af alkohol, og det medvirkede til en tragisk social og mental deroute for både ham selv og familien, som blev fuldstændig opløst en del år senere.

Bortset fra de netop nævnte to familier kendte vi kun beboerne på mezzaninen. Lige under os boede den tidligere nævnte enlige dame, som altid blev omtalt som Frk. Blomster. Så vidt jeg ved, levede hun af at lave dukker eller sy dukketøj, men i øvrigt mængede hun sig ikke med de andre beboere. Derfor var der ingen, der kendte til hendes privatliv, men man konstaterede dog, at hun en overgang havde en jævnaldrende dame boende hos sig.

I lejligheden ved siden af Frk. Blomsters boede et barnløst og ikke helt ungt ægtepar, Mikkelsen, hvis fornavne vist nok var Else og Kaj. Det var et par søde og rare mennesker, som vi da også kom til at kende lidt mere til end til de øvrige beboere. Mikkelsen var mælkekusk hos mejeriet "Enigheden", og selvom hans rute ikke omfattede Jægersborggade, hændte det dog lejlighedsvis, at han havde et ærinde hjemme hos konen, og imens han var oppe i lejligheden, holdt

mælkevognen med sit forspand af to heste ud for vores opgang. Fru Mikkelsen gik ellers på arbejde hver dag, men hvad hun lavede husker jeg ikke, dog tror jeg nok, at hun var ansat på en eller anden fabrik.

Det var slet ikke nogen særlig attraktiv position for mor, at være viceværterkone, for hun havde meget vanskeligt ved at kommunikere med fremmede mennesker. Hun var jo hjemmegående, og derfor var det som tidligere nævnt hende, der måtte have den daglige kontakt med ejendommens beboere, når disse skulle afhente eller tilbagelevere nøglerne til vaskerummet og tørrelofterne, eller hvis de havde noget at anmode om eller klage over. Det hændte lejlighedsvis, at der skulle repareres en vandhane, et afløb, en cisterne eller lignende, og så skulle blikkenslageren jo tilkaldes. Men mor nøjedes altid med kun at modtage besked, hvorimod det var far eller mig, der måtte rette henvendelse til blikkenslageren. Vi havde ikke selv telefon dengang, men det var så heldigt, at der stod en telefonboks nede på gaden, lige skråt over for, hvor vi boede. Den blev dog i reglen kun benyttet, når der var noget særligt på færde.

MINE KAMMERATER: JØRGEN OG JØRN

Samme sommer, som vi var flyttet til Jægersborggade om foråret, flyttede der en familie Nielsen ind i lejligheden på fjerde sal til højre i nr. 27. Familien kom fra Næstved, og faderen var snedker, mens moderen var hjemmegående. Der var tre børn, Jørgen på 10 år, Else på 8 år og Per på 5 år. Alle snakkede udpræget sjællandsk, og det var medvirkende til, at jeg fattede sympati for dem, for jeg vidste jo, at børnene sandsynligvis ville blive drillet i skolen.

Drengen Jørgen var jævnaldrende med mig, og selvom han og jeg ikke umiddelbart havde fælles interesser, blev vi dog alligevel snart gode kammerater, især fordi han var en beskeden og renhjertet, om end intellektuelt ikke særlig begavet dreng. Så vidt jeg husker, var han også ordblind og måtte derfor have ekstra hjælp i skolen. Hvordan vi oprindeligt kom i kontakt med hinanden, kan jeg ikke huske, men alene den omstændighed, at vi var jævnaldrende og nogenlunde lige store, han var dog et par centimeter højere end mig, har antagelig været nok til, at fange opmærksomheden og interessen hos os begge.

Men Jørgen og jeg blev som sagt snart gode kammerater, hvilket bl.a. gav sig udtryk i, at vi næsten daglig efter skoletid sad sammen nede på stentrappen og snakkede om, hvad der interesserede os og tilfældigvis faldt os ind. Det hændte dog også, at vi sammen gik over i Nørrebroparken, for at tage en gynges- eller karruseltur eller lignende. Derimod spillede vi meget sjældent bold, skønt Jørgen - i lighed med sin far - var en stor fodboldentusiast. Faderen, som for

øvrigt var snedker, var altid en ivrig lytter til radioen, når der var transmission fra fodboldkampe, og især når det drejede sig om landskampe. Ved disse lejligheder hørte man i årevis altid den efterhånden herostratisk berømte sportskommentator, Gunner "Nu" Hansen, der fik sit "mellemlavn", fordi han ofte med overivrig og begejstret stemmeføring nærmest råbte: "Nu! nu! nu! nu nærmer bolden sig målet! Nu! nu! nu gik den i mål!" og lignende.

Som tidligere nævnt, interesserede fodbold mig ikke så meget, at det er værd at tale om, men Jørgen og jeg kunne da heldigvis også tale om mange andre ting, som f.eks. om de film, vi havde været inde at se, eller som vi ønskede at se. Vi talte også jævnligt om fremtiden, men Jørgen vidste ikke rigtig, hvad han ville være og heller ikke, hvad han egnede sig til. Jeg derimod, vidste lige præcis, hvad jeg ville være, og det kunne jeg tale om igen og igen. Jørgen rystede engang imellem på hovedet over mine i hans øjne højtflyvende og urealistiske fremtidsdrømme, men det anfægtede mig ikke, for jeg var overbevist om, at det skyldtes, at han ikke havde fantasi og viljekraft til at fatte, at man kunne blive, hvad man af hele sit hjerte ville, hvis blot talentet var til stede.

Jørgen kom til at gå i skole på Jagtvejens Skole, og her fik han en klassekammerat, som hed Jørn og som viste sig at bo i Kronborggade, mere præcist i en lejlighed, der lå på hjørnet af Kronborggade og det såkaldte huk. Lejligheden havde gadedør i hukket. Men de to, Jørgen og Jørn, blev snart kammerater med hinanden, idet de på flere punkter havde interesser tilfælles, bl.a. fodbold, og på den måde kom sidstnævnte med ind i vort lille fællesskab. Jørn var en ret høj, mager og benet, mellemløst blond fyr med en stor næse og blå troskyldige øjne. Han havde desuden en ludende holdning, som fik ham til at ligne en forsømt fugleunge af gribbefamilien. Jørns forældre sad hårdt i det, for dels havde han fem yngre søskende og dels var faderen, der var arbejdsmand, ofte arbejdsløs. Moderen gik hjemme og passede børnene og huset.

I begyndelsen af vort kammeratskab mødtes vi i reglen foran Jørns opgang i hukket, hvor vi stod og sludrede om løst og fast, og om, hvad der optog os hver især. Jørn syntes det var spændende, at jeg ville lave tegnefilm, for det var noget han selv var vild med, altså at se tegnefilm. "Selv ka' jeg ikke slå en streg, uden at den bliver skæv!" sagde han med munter selvironi, "Men jeg elsker simpelthen at se tegnefilm!" Alene af den grund var der et vist interessefællesskab mellem ham og mig. Desuden var han som oftest rar og behagelig at være sammen med.

På fotoet til venstre ses den bygning på Jagtvej, hvor i sin tid biografen "Colosseum" havde til huse i mange år, indtil den i lighed med mange andre københavnske biografer måtte lukke i 1980'erne. Biografens indgang lå, hvor der nu står ALDI på facaden. Til højre for indgangen var der dengang en konfektur-forretning, et pænere ord for slikbutik. – På fotoet til højre ses en del af samme bygning, men med biografens sal liggende bagved. Til denne side havde biografen udgange omtrent i hele salens længde, og disse er der stadigvæk, men er skjult bag et plankeværk. Udgangsdørene førte ud til en aflang, smal smøge, som grænsede op til det såkaldte Ungdomshus, Jagtvej 69, som var hjemsted for de såkaldte Autonome. Efter en del problemer og optøjer i 2008, hvorunder der blev antændt bål på Jagtvej og kastet brosten og Molotovcocktails mod politi og brandvæsen, valgte politiet under stor mediebevågenhed at storme og lukke huset. Senere i 2008 lod ejeren, den religiøse sekt Faderhuset, bygningen rive ned, og det efterlod en tomt, som snart efter blev brugt som parkeringsplads for biler, sådan som det til dels fremgår af billedet til højre. – Fotos: © 2009 Harry Rasmussen.

UGENTLIGE BIOGRAFTURE

Der blev også snart skabt nærmest en tradition for, at Jørgen, Jørn og jeg fulgtes ad i biografen til eftermiddagsforestillingerne om søndagen. Så gik turen enten til Colosseum, almindeligvis kaldet "Colossen", på Jagtvej, Standard Bio på Falkoner Allé, Nora Bio på Nørrebrogade, Roxy på Godthåbsvej, Regina på H.C.Ørstedesvej, Odeon på Fælledvej, Ry Kino i Ryesgade, eller sjældnere: Bispebjerg Bio på Frederiksborgvej. Men vores foretrukne biograf i de år, var Fasan Bio på Nordre Fasanvej. Det var især i den sidstnævnte biograf, som vi altid omtalte som "Fasanen", at vi drenge stiftede bekendtskab med de store filmcowboyhelte Tom Mix (1880-1940) og John Wayne (1907-1979).

Tom Mix blev internationalt berømt som sin tids mest populære cowboyhelt, og til denne berømmelse bidrog hans toptrænede og veldresserede hest, Tony. Alle hans film handlede om, at det gode og den gode (Mix selv) efter forskellige forviklinger sejrer til sidst. Tom Mix, der oprindeligt havde været medlem af de såkaldte Texas Rangers, Texas' beredne politi, begyndte sin filmkarriere i 1910 og indspillede adskillige film, også tonefilm, indtil han i 1936 etablerede sit eget cirkus, hvor han selv og hans hest var hovedattraktionen. Det var nogle af Tom Mix' tonefilm, der blev vist ved eftermiddagsforestillinger i Fasan Bio.

Cowboyhelten John Wayne, som egentlig hed Marion Michael Morrison, begyndte som filmstatist i Hollywood, men fik i 1929 chancen for en hovedrolle i *The Big Trail* (dansk: "Mod Lykkens Land"), instrueret af en af den tids store amerikanske instruktører af Westernfilm, Raoul Walsh (1887-1980). Men hverken filmen eller John Wayne slog rigtig an, og derfor fortsatte han i årene 1930-38 som cowboyhelt i en lang række ikke særlig betydelige cowboyfilm, og det var disse film, der bl.a. blev vist i biografer som f.eks. Fasan Bio. Sit store skuespillertalent viste han for første gang som Ringo i John Ford-filmen *Stage Coach* (1939; "Diligencen"). 1940 kom han kunstnerisk set markant igen med film som *The Long Voyage Home* ("Den lange rejse hjem"), *She Wore a Yellow Ribbon* (1949; "Kavalleriets gule bånd"), begge med Ford som instruktør, *The Alamo* (1960; "Fort Alamo"), som han både producerede, instruerede og spillede hovedrollen i. Med sit spil som lovens håndhæver i *True Grit* (1969; "De frygtløse"), vandt han sin første Oscar. Senere blev han tildelt en Æres-Oscar for sin indsats i amerikansk film. I filmen *The Man who Shot Liberty Valance* (1962; "Manden, der skød Liberty Valance") spillede han sammen med James Stewart (1908-98) i rollen som den unge sagfører, og med Lee Marvin (1924-1987) i rollen som skurken Liberty Valance.

Sit egentlige gennembrud som filmskuespiller, fik John Wayne med rollen som "Ringo" i *Stage Coach* (1939; "Diligencen"). Filmen var instrueret af amerikansk films måske bedste instruktør af Westernfilm, John Ford (1895-1973), hvis egentlige navn er Seam O'Feeney, idet han er af irsk afstamning. Selvom Ford var amerikaner helt igennem, havde han dog en vis kærlighed til gamle Irland, hvorfra hans fader emigrerede i slutningen af 1800-tallet. Sin forkærlighed for Irland viste Ford i og med filmen *The Quiet Man* (1952; "Den tavse Mand"), hvori tre af hans foretrukne skuespillere, John Wayne, Victor McLaglen og Maureen O'Hara havde hovedrollerne. Men så langt er vi jo endnu ikke nået i kronologien.

BESÆTTELSESTIDENS BIOGRAFREPERTOIRE

Når vi tre drenge skulle over i "Fasanen", for at se en cowboyfilm, gik vi om ad Stefansgade og over Borups Plads, hvor der dengang om vinteren var oplagsplads for den sne, der var skovlet sammen i de omliggende gader og bragt hertil med hestetrukne lastvogne. Sneen, som der var meget af disse krigsvintre, var sort og grå af gadesnavs og hård på grund af kulden, og lå i kæmpemæssige bunker på pladsen og lignede bjerge. Når vi drenge så skulle hjem igen efter biografturen, var vi så opfyldte af, hvad vi havde set, at vi i vores egen fantasi blev til cowboys og indianere, og så snart vi nåede hen til snebjergene på Borups Plads, "red" vi på vores stolte fantasiheste ind mellem og op over bjergene, hvor vi jagtede og "skød" på hinanden med vores "fingerpistoler". Legen varede dog sjældent mere end en halv times tid, før

"krudtet" og fantasien var blevet udtømt, og virkeligheden atter meldte sig i form af klokkeslettet. Så traskede vi mere eller mindre modvilligt hjemad til aftensmaden, for den måtte man ikke komme for sent til. "Min mor og far bli'r gale i skralden, hvis jeg ikke kommer hjem til tiden!" sagde Jørgen, mens han trippede nervøst foran os andre. "Mine de gamle er s'gu ligeglade!" konstaterede Jørn lidenskabsløst. "Hvis ikke jeg er hjemme til tiden, så må jeg selv smøre mig nogen madder, når jeg kommer hjem!"

Mine egne forældre så helst, at jeg og mine brødre var hjemme til måltiderne, så man var sikre på, at vi fik noget at spise. Men det gjorde ikke noget, at vi ikke kom hjem til tiden, hvis bare vi havde givet besked herom på forhånd. Men problemet var ofte, at vi ikke forudså, at vi ville komme for sent. Så vankede der bebrejdelser og skæld ud, og i værste fald fik man ikke noget at spise til det måltid. Nu var det jo sådan dengang, at man spiste kold mad til aftens om søndagen, for den varme mad havde man almindeligvis fået ved middagstid. Derfor lod det sig gøre, at være lidt large med spisetiden om aftenen.

Engelske spillefilm var blevet forbudt i danske biografer allerede fra Besættelsens start. Til gengæld viste biograferne på det tidspunkt stadigvæk hovedsagelig amerikanske film, og mange af disse var "Forbudt for børn", i biografannoncerne ofte forkortet til "Forb. f. Børn", så dem kunne vi altså ikke få at se. Men eftermiddagsprogrammerne om søndagen var specielt beregnet på børn, og filmene var derfor i et vist omfang valgt derefter. Mange af disse film var dog voksenfilm, men blot ikke forbudt for børn, hvorfor biograferne udmærket kunne vise dem ved børneforestillingerne. Dette hang formentlig sammen med, at der dengang ikke blev produceret specielle børnefilm, først og fremmest af rentable grunde, fordi en film ikke kunne svare sig økonomisk, ved kun at være beregnet på børn. I 1940 kostede en biografbillet for børn 35 øre til eftermiddagsforestillingerne, og det siger næsten sig selv, at der skulle sælges rigtig mange billetter, for at man kunne udrede samtlige omkostninger ved filmens produktion, distribution og fremvisning. Det var sandsynligvis en af grundene til, at der hovedsagelig blev vist amerikanske lavbudget-film, de såkaldte B-film, oftest i reprise, ved biografernes eftermiddagsforestillinger. Der blev også vist enkelte danske, svenske og franske spillefilm dengang, men kun meget få tyske, et biografrepertoire, der imidlertid skulle komme til at ændre sig noget i løbet af besættelsesårene.

Herunder ses et udsnit af københavnske biografers repertoire, bragt i Dagbladet Politiken i november 1941. Som det umiddelbart fremgår, gør det tyske filmselskab UFA FILM A/S sig store anstrengelser for at markere sig og sine spillefilm, som størstedelen af det danske biografpublikum ikke havde lyst til at se under de givne omstændigheder. Der var dog en del biografdirektører, som ikke kunne undslå sig for at vise de tyske film, som de i reglen blev praktet

på. Det gjaldt eksempelvis Palads Teatret, som spillede "Vejen er fri" med den tids markante svenskfødte stjerne Zarah Leander. Men også Grand, Scala-Bio, Bristol, Palladium, Platan, Odeon, Rialto med et par stykker flere, spillede tyske film. Colosseum var derimod en af undtagelserne, idet den amerikanske film "Pigen fra det gyldne Vesten" med sangstjerne Jeanette Mac Donald og Nelson Eddy, stod på plakaten. Nørreport Bio søgte i videst muligt omfang, at blive fri for at vise tyske film, bl.a. ved at holde den svenske farce "Landevejs-Kroen" på programmet i omkring 17 måneder, som vist nok var rekord for nogen spillefilm i danske biografer:

UFA FILM A/S
præsenterer:
Den store kunstneriske Oplevelse
Iarah Leander
VEJEN ER FRI

Vidunderfilmen fra en tjern, eksotisk Verden
BALI
Sjohavets Perle

Ikke Aarets, men Aarenes mest komiske Farce
DANS MOTER TRØD LINDA
PAS PAA SPEJLET

Elegance og Uhygge i Kriminalfilmens spændende Form
Olga Tschekowa
MIDNATS-FORHØRET

UFA FILM AVIS altid højaktuel og spændende
7 danske dage i:

ALCAZAR	ALMA	ALMA	ALMA
ALMA	ALMA	ALMA	ALMA
ALMA	ALMA	ALMA	ALMA
ALMA	ALMA	ALMA	ALMA

Som ovenfor nævnt, var svensk film også begyndt at gøre sig gældende i danske biografer, og på et tidspunkt spillede der faktisk flere svenske end danske film. Det hang formentlig sammen med, at dansk spillefilmproduktion generelt set ikke var særlig stor, idet der i 1930'-40'erne og senere kun blev

indspillet 12-14 danske spillefilm om året. Men for de svenske films vedkommende, drejede det sig hovedsagelig om lystspil, filmfarcer og lejlighedsvis nogle meget tungsindige film, oftest om kriminalitet i form af mord, drab og prostitution.

På dagen for den tyske besættelse af Danmark, den 9. april 1940, var der siger og skriver kun een dansk film på københavnske biografers repertoire, og det var den satiriske folkekomedie Familien Olsen, som havde haft premiere den 18. marts s. å. i biograferne Aladdin, Carlton, Colosseum, Roxy og Triangel. Det var en ASA-produktion med drejebog af Flemming Lyng, Svend Rindom (1884-1960) og Paul Sarauw (1883-1959), og instruktion af makkerparret Alice O'Fredericks og Lau jr. I hovedrollerne kunne man se Osvald Helmuth, Maria Garland (1889-1967) og Berthe Qvistgaard. Og Ib Schønberg var naturligvis også med.

Af svenske film var der på besættelsesdagen kun Bastard, 1940, med den smukke Signe Hasso (1915-2002), på programmet i københavnske biografer som Nørrebro Biograf og Gentofte Kino. Sidstnævnte biograf annoncerede med "En pragtfuld og spændende Film fra Finlands Ødemarker". Den 10. juni s. å. havde Ry-Kino også en Signe Hasso-film på programmet: Elskerinden, fra 1939. Den åbenbart ambitiøse Signe Hasso søgte efter 1940 at gøre karriere i Hollywood, og her kom hun da også til at medvirke i en del film, men slog aldrig rigtig igennem. 1950 vendte hun tilbage til Europa og indspillede film i Tyskland og Sverige.

EN FILMREKORD: "LANDEVEJS-KROEN"

Der var også kun en enkelt engelsk film på biografernes repertoire på besættelsesdagen, nemlig i Nørreport Bio, hvor man spillede den engelske kæmpesucces It's in the Air (1939; dansk: "Det ligger i Luften") med den vanvittige og skøre, mandolinspillende revykomiker George Formby (1904-1961) i den altoverskyggende hovedrolle. Biografen annoncerede med, at filmen spilledes på 12. uge, hvilket må betyde, at den har haft premiere omkring midten af december 1939. Filmen var endnu på plakaten dagen efter, den 10. april, hvor Nørreport Bio annoncerede med, at "110.000 har jublet over soldaterfarcen, latterorkanen, der nu på 12. uge bliver stormet af publikum".

Jeg ved ikke, hvor længe filmen stod på plakaten, men en måned senere, den 10. juni, annoncerede Nørreport Bio med Landevejs-Kroen (på svensk: "Kalle på Spången") og kaldte den "Latterorkanen med Edvard Persson", og fortæller endvidere, at filmen går på 18. uge i København. Det må betyde, at filmen har haft premiere i begyndelsen af februar samme år, altså før besættelsens begyndelse. En enkelt kilde nævner den 29. januar 1940 som dato for filmens premiere, som i så fald næppe kan have fundet sted i Nørreport Bio, for her

havde man den 9. april 1940 som nævnt "Det ligger i luften" på plakaten på 12. uge. Samme dato havde Allé Teatret på Jægersborg Allé i Ordrup "Landevejs-Kroen" på plakaten. Efter tyskernes besættelse af Danmark blev "Landevejs-Kroen" et så stort tilløbsstykke, især i Nørreport Bio, at filmen gik uafbrudt til den 7. oktober 1941. Den havde da spillet i i alt 87 uger i København! Heraf de allerfleste uger på Nørreport Bio.

De københavnske biografer havde i årevis jævnlige haft franske film på repertoiret, og dette var også tilfældet den 9. april, hvor Bella Bio på Brønshøj Torv havde Pour le mérite ("For Mod og Tapperhed") på programmet, men ikke et ord om medvirkende skuespillere. Dette var til gengæld tilfældet med Grand Teatret, som vistnok var den eneste københavnerbiograf, der annoncerede med "Ingen reklamer". Denne dag kunne Grand annoncere med "syvstjernefilmen Bag facaden", 1939, med stjerner som Betty Stockleid (ukendt i Danmark), Gaby Morley (1893-1964), Michel Simon (1895-1975), Jules Berry (1883-1951), Erich von Stroheim (1885-1957) og Lucien Baroux (1888-1968).

Om filmen "Bag Facaden" kunne Ekstrabladet den 9. april 1940 skrive følgende notits: "Den franske Film "Bag Facaden" bestaar af en Række Sketches, som viser et Par konkurrerende Opdageres Ransagning af et stort Hus i Paris for at finde Gerningsmanden til et Mord. Husets Værtinde er myrdet, men før Gerningsmanden findes, har man lært alle de lyssky Mennesker at kende, som bor i de forskellige Lejligheder: Man ser kort sagt "Bag Facaden", og Menneskene viser sig helt anderledes end de ser ud til."

I 1948 udsendte Saga Studio filmen Mens Porten var lukket, baseret på Hasse Ekmans manus til den svenske film "Medan porten var stängd". Den danske udgave var instrueret af Asbjørn Andersen (1903-1978) og havde en række velkendte skuespillere i rollerne, herunder også Ib Schønberg. Denne films handling, og forresten også dens scenerier, kan minde en hel del om den franske film "Bag facaden".

MIN KLASSELÆRER OG SKOLEKAMMETERNE

Allerede kort efter at have skiftet til Hellig Kors Skole fandt jeg ud af, at den i reglen venlige Hr. Holbro ikke var specielt interesseret i sin lærergerning. Det hang formentlig sammen med hans alder, som på det tidspunkt, i 1940, har været omkring 62 år. Alderen var tydeligvis begyndt at trykke ham, og desuden led han af en plagsom psoriasis, som bl.a. medførte, at han nogle dage mødte op med bandager om hænderne og salve smurt på forskellige steder i ansigtet og i nakken. Og når det var allerværst, blev han nødsaget til at sygemelde sig, men i reglen kun for et par dage ad gangen. Der er for mig ingen tvivl om, at

han så frem til at skulle gå på pension, når han havde ført min klasse frem til afgang i maj 1943. Men tiden indtil da søgte han at få til at glide så stille og problemløst som muligt.

Det hændte ofte, at Hr. Holbro i dagens sidste timer, hvor vi elever for eksempel var beskæftiget med skriftlige opgaver eller indenadslæsning, sad i sin stol bag katederet og blundede, så hovedet i små nyk efterhånden sank ned mod brystet, hvilket til sidst fik ham til at vågne halvvejs op med et sæt. Han kiggede da sløvt og åndsfraværende ud over klasseværelset, men snart efter faldt de tunge øjenlåg i igen, og det samme gentog sig, og sådan kunne han blive ved i det meste af en undervisningstime.

Men selv om Hr. Holbro ikke var nogen striks lærer, så forventede og krævede han dog, at vi kunne vores lektier og at vi lavede vores hjemmeopgaver. Det var også en selvfølge, at der skulle være ro i klassen i timerne og at vi koncentrerede os om lektierne. I modsætning til, hvad der var tilfældet for flere af skolens andre lærere, benyttede han sig meget sjældent af lussinger eller rap af spanskrøret som afstraffelse for forseelser, og han var heller ikke nogen tilhænger af at idømme eleverne eftersidninger. Men der forekom dog lejlighedsvis så grove overtrædelser af ordensreglementer og forsømmelser af lektielæsningen, at han var nødsaget til at tage de påbudte afstraffelsesmidler i anvendelse.

I de knapt fire år, jeg havde Hr. Holbro som klasselærer, har jeg personlig aldrig fået en lussing eller et rap af spanskrøret af ham, men jeg har i et par enkelte tilfælde fået en eftersidningstime, fordi jeg havde forsømt at lave mine hjemmeopgaver. Men da jeg følte og vidste, at afstraffelsen var fortjent, syntes jeg at lærerens handlemåde var rimelig og retfærdig. Til gengæld følte jeg mig skamfuld og flov over, at jeg havde svigtet lærerens tillid, som jo i virkeligheden var til mit eget bedste.

KLASSENS 'HÅRDE' DRENGE

De af klassens elever, som ind imellem blev udsat for afstraffelse, var i reglen en lille klike på 4-5 drenge, der blev anført af en dreng ved navn John. Han var en fysisk veludviklet, brunlødet og sorthåret dreng med mørkebrune og gennemtrængende øjne, som kunne få andre til at slå øjnene ned, når han stirrede på dem. Han hørte ikke til de mest vakse, når det gjaldt lektierne, men til gengæld var han enormt ferm til gymnastik, og han gik aldrig af vejen for at uddele øretæver eller bank, når og hvis det passede ham. Han var formentlig klassens fysisk stærkeste dreng og måske også den psykisk stærkeste, og i denne egenskab dominerede han en lille gruppe på 4 drenge, som gjorde næsten alt for at behage ham. Hvis ikke en af hans "stridsmænd" gjorde, som

han ønskede og befalede, blev vedkommende afstraffet af ham og de andre klikemedlemmer. Det hændte også jævnligt, at han sloges i regulær kamp med en eller flere af dem, der udfordrede hans position som "bandeleder", men han gik altid af med sejren.

Personlig havde jeg ikke noget udestående med den næsten altid smilende John og hans kumpaner, men jeg søgte også at undgå ham og dem i frikvartererne, når vi opholdt os nede på gårdspladsen. Her var det meget ofte en eller et par stykker af Johns "stridsmænd", der som udprægede uromagere blev sat til vægs af gårdvagten, som i nogle tilfælde var vores klasselærer, Hr. Holbro. Men det gik yderst sjældent ud over John selv, som altid behændigt undgik at slås eller uddele øretæver eller knubs, når gårdvagten befandt sig i nærheden.

Et par år senere blev jeg selv et "offer" for Johns personlige behandling en dag tidligt på året 1942. Han var af en eller anden grund blevet irriteret på mig, og med sit sædvanlige smørrede grin om munden, greb han fat i mit halstørklæde og strammede det så meget om min hals, at jeg mistede bevidstheden. Denne "begivenhed" skal jeg dog først omtale nærmere i kronologisk sammenhæng, altså under 1942.

SKOLE-SCENEN OG SKOLE-BIO

Det var vistnok i begyndelsen af juni, at Hr. Holbro en dag meddelte at de af os der ville og kunne det, nu skulle reservere sig billetter til Skole Bio og til Skole Scenen, som begyndte i september. Så vidt jeg husker, var der to forestillinger hvert sted i den kommende sæson. Jeg var naturligvis meget opsat på at få adgang til at være med begge steder, og den eftermiddag skyndte jeg mig ekstra hurtigt hjem og forelagde tilbudet for mor. Lige straks mente hun dog ikke, at der var råd til at jeg kunne få lov til at deltage i de pågældende arrangementer, men da hun så, hvor skuffet jeg blev over det, sagde hun, at det nok kunne lade sig gøre alligevel. Det var derfor en glad og stolt mig, der næste dag kunne indbetale det beløb, så vidt jeg husker 12 kr., det kostede at blive medlem af Skole Bio og Skole Scenen. Det eneste jeg vidste om disse institutioner var, at førstnævnte viste filmforestillinger i Amager Bio, og den sidstnævnte teaterforestillinger på Det ny Teaters scene.

Teater kendte jeg ikke ret meget til på det tidspunkt, for det eneste teater, jeg nogensinde havde været i, var Nørrebros Teater, hvor jeg omkring sidste juletid havde set forestillingen "Snehvide og de syv dværge". Men jeg havde naturligvis læst og hørt en del om teater i aviser og ugeblade, og teater en miniature, dvs. dukke- og marionetteater, interesserede mig så meget, at jeg også selv forsøgte at lave dukketeater. Det første dukketeater, jeg havde, var

hjemmelavet og meget primitivt. Det bestod kun af et proscenium med fortæppe og en kulisse, der forestillede en søbred. Stykket, jeg spillede, var Konen i muddergrøften, og til dette havde jeg selv snedkereret tre temmelig primitive marionetdukker, nemlig fiskeren, hans kone og den gyldne fisk. Så vidt jeg husker, havde jeg købt stykkets tekst og fortegninger til, hvordan man kunne lave dukkerne, gennem Familie Journalen.

Allerede som 11-årig syntes jeg, at stykkets handling og morale var genial, og det morede mig meget at gennemspille stykket, både for mig selv, når jeg øvede mig, og for mit publikum, hvilket som sædvanlig ville sige mine forældre, søskende og morforældre, og vistnok også fætter Dennis.

Særlig stykkets slutning frydede mig, for da den begærlige fiskerkone til sidst ønsker sig at blive som Gud selv og få magt som denne, ender hun i muddergrøften! Jeg forstod godt, at Gud er i det store så vel som i det små, og at hans almagt, alvisdom og alkærlighed omfatter det hele, lige fra det uendelige himmelrum til den lille og beskedne, mudrede grøft, hvor frøer og snoge har deres liv og tilværelse.

Omkring et par år senere, i 1942, erhvervede jeg det såkaldte "Pegasus Teater", også gennem Familie Journalen, men det vil jeg dog først berette om senere og i kronologisk orden.

Med udsigt til at komme til at opleve noget nyt og spændende, glædede jeg mig naturligvis til efteråret, hvor jeg og en del af mine klassekammerater og børn fra skolens andre klasser og fra andre skoler skulle i Amager Bio og se nogle specielt udvalgte film, og i Det Ny Teater og se nogle klassiske danske teaterstykker. Jeg har allerede nævnt, at en af de film, som Skole Bio havde på programmet, var den amerikanske spillefilm om Louis Pasteur, spillet af den dengang meget berømte Paul Muni. Den første film, vi kom til at se, var imidlertid Toms Eventyr, som formentlig er fra 1937-38, og som var baseret på en bog af samme navn fra 1876 af den store amerikanske forfatter og humorist Mark Twain (1835-1910), hvis egentlige navn var Samuel Langhorne Clemens. Den næste film, vi så i Skole Bio, var Captains Courageous (1937; "Havets Helte" baseret på en roman af Rudyard Kipling (1865-1936) og med Spencer Tracy (1900-1967) i hovedrollen.

På Skole Scenen på Det Ny Teater så vi "Eventyr på fodrejsen" (1847) af J.Chr.Hostrup (1818-92), "Sparekassen" (1836) af Henrik Hertz (1798-1870) og "Jeppe på bjerget" (1722) af Ludvig Holberg (1684-1754). De enkelte film og skuespil vil jeg senere beskrive i den rækkefølge, hvori jeg så dem.

SOMMERFERIE, HURRAH!

Eksamenstiden og derefter befrielsens time i form af den 7 uger lange sommerferie nærmede sig snart. Skriftlig eksamen begyndte i maj og fulgtes af mundtlig eksamen i juni. Min 11 års fødselsdag var også nært forestående, og i København var det skik og brug i skolerne, at man delte bolsjer ud til sine klassekammerater. Det var lidt af en økonomisk belastning for mors husholdningspenge, når hun skulle spendere de 5-6 kroner, som en dåse bolsjer kostede dengang. Hun formanede da også én til ikke at købe de dyreste bolsjer, men det gjorde mig ked af det, for jeg ville nødtigt stå tilbage for mine klassekammerater. Standarden for fødselsdagsbolsjerne var naturligvis sat af de af klassens drenge, hvis forældre var økonomisk bedrestillede.

De billigere bolsjer bestod hovedsagelig af de bolsjer, der mere eller mindre knuste lå i bunden af det store glas, bolsjerne normalt blev opbevaret i hos slikmutter, og dem ville jeg altså ikke være bekendt at byde mine klassekammerater, så derfor endte det da også med, at jeg fik lov af mor til at købe de hele bolsjer. Bolsjerne købte jeg hos slikmutter nede i hendes kælderbutik i Jægersborggade 23.

Ved eksamen bestod jeg både den skriftlige og den mundtlige eksamen med en gennemsnitskarakter på mg plus, hvilket efter omstændighederne var ganske godt. Mine karakterer var høje, dvs. ug minus, i fag som dansk, religion og Danmarkshistorie, og et enkelt ug i tegning. Det, der trak ned, var mine karakterer i regning, naturhistorie og verdenshistorie, og i praktiske fag som gymnastik og sløjd, som alle var fag, der ikke rigtig fængede hos mig. For de teoretiske fags vedkommende skyldtes det, at jeg faktisk aldrig rigtig kom til at forstå, hvad disse fag handlede om. Det var særlig regning, der voldte mig kvaler, for vi lærte godt nok den lille og senere den store tabel udenad, men hvad tallene egentlig stod for, fattede jeg ikke. Der var heller ingen, der bekymrede sig om, hvor vidt jeg forstod det eller ej, hverken regnelæreren eller mine forældre. Derfor lærte jeg faktisk først at regne nogenlunde, efter at jeg var blevet voksen og i stigende grad fik brug for denne disciplin. Men nogen mester i regning, for slet ikke at tale om matematik, blev jeg aldrig.

rediger herfra

Denne sommer kunne jeg glæde mig til, at jeg for første gang efter at vi var flyttet til København, skulle på 7 ugers sommerferie hos min tante Alma, onkel Johannes og fætter Børge i Nakskov. Det glædede jeg mig usigelig meget til. Rejsen blev allerede bestemt i maj, for da meddelte vores klasselærer os, at de af eleverne, der gerne ville have gratis transport til og fra feriestedet, skulle henvende sig til ham og få et skema med hjem til vores forældre, som skulle udfylde det. Man kunne nemlig kun komme i betragtning til gratis tog og/eller

rutebil-rejse, hvis éns forældre lå under en vis indtægtsgrænse, og dette skulle de pågældende forældre oplyse på skemaet og skrive under på tro og love på. Selv om det faktisk følte ydmygende, at éns forældre hørte til de mindrebemidlede - det skulle man være, for at éns børn kunne deltage i ordningen - var det alligevel en særlig fornemmelse den dag kort før sommerferiens begyndelse, da klasselæreren uddelte nogle specielle togbilletter til de elever, der skulle af sted på landet. Disse billetter var et forholdsvis stort, hvidt kort, på hvis forside man fandt sit navn og den station anført, hvortil rejsen fra Københavns Hovedbanegård skulle foregå, samt datoen og klokkeslettet for hen- og tilbagerejsen.

For mit vedkommende havde mor fået det arrangeret sådan, at jeg skulle tilbringe sommerferien hos min onkel Johannes og tante Alma i Nakskov og deres søn, min et år ældre fætter, Børge. Det glædede jeg mig til, men samtidig var jeg ked af at skulle være væk fra mine forældre og to småbrødre, og mine morforældre og Dennis, i syv uoverskuelige uger. Udsigten til at komme væk fra Jægersborggade og vores halvmørke, indeklemte og triste lejlighed, og "hjem" til Nakskov og dens for mig velkendte omegn, var dog en formildende omstændighed.

(Fortsættes i afsnit 25)